

Nr 131

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande anslag för budgetåret 1963/64 till lärares fortbildning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 1 (bilaga 10, punkt 303, s. 615—618 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1963) föreslagit riksdagen att till Lärares fortbildning m. m. för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 4 965 000 kr., vilket innebär en anslagshöjning med 285 000 kr.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Widén* (I: 129) och den andra inom andra kammaren av herr *Källstad m. fl.* (II: 135), i vilka hemställts, såvitt nu är i fråga, att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av bestämmelserna om statsbidrag till anordnandet av studiedagar för fortbildning i syfte att successivt till staten överföra alla de med lärarfortbildningen förenade kostnaderna;

2) med bifall till de i motionerna i trepunktsprogrammet för fortbildningen framförda förslagen

a) besluta att i enlighet med skolöverstyrelsens förslag anslå 6 268 000 kr. till fortbildningsverksamheten under budgetåret 1963/64 (punkt 1 i trepunktsprogrammet), dvs. 1,3 miljoner kr. mer än vad Kungl. Maj:t föreslår;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte dels från skolöverstyrelsen infordra förslag om uppläggnings- och innehållsplaner för särskilda kurser för lärare som anges under punkt 2 i trepunktsprogrammet, dels också framlägga härav föranledda förslag för 1963 års höstriksdag;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte dels företaga en skyndsamt teknisk bearbetning av de under punkt 3 i trepunktsprogrammet angivna förslagen, dels också framlägga förslag i ämnet för 1963 års höstriksdag samt

d) till Lärarnas fortbildning m. m. för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 6 268 000 kr.;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Ljungberg* (I: 213) och den andra inom andra kammaren av herr

Wennerfors (II: 149), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att anordna kurser för fortbildning av skolledare samt att ställa härför erforderliga medel till förfogande.

Beträffande motiveringen för de motionsvis framställda yrkandena torde få hänvisas till motionerna II: 135 och II: 149.

Kungl. Maj:ts förslag innebär en realförstärkning av anslaget med 435 000 kr. Den närmare fördelningen av fortbildningsanslaget på olika poster skall fastställas av Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen.

Departementschefen har i detta sammanhang understrukit vikten av att introduktionskurser anordnas i en utsträckning, som svarar dels mot efterfrågan på lärare av olika kategorier, dels mot antalet sökande till kurserna, och förklarat sig finna det mycket angeläget, att vid de högstadier, där principen om sammanhållna klasser första gången tillämpas, lärarna får tillgång till fortbildning i bl. a. metodiska frågor. Departementschefen har vidare förordat, att det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att också i fortsättningen medgiva, att anslaget får användas till bestridande av kostnader för kurser, förlagda utanför de nordiska länderna, där så visar sig ändamålsenligt.

Skolöverstyrelsen hade föreslagit, att anslaget skulle höjas till 6 268 000 kr.

Över *motionerna I: 129* och *II: 135* har statsutskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från statskontoret och skolöverstyrelsen.

Statskontoret har i sitt yttrande anfört bl. a. följande.

Statskontoret vill erinra om att vid 1962 års riksdag väcktes två likalydande motioner som bl. a. även avsåg lärarfortbildningen (I: 602 och II: 729). I motionerna hemställdes — liksom i förevarande motioner — om en översyn av statsbidragsbestämmelserna i syfte att möjliggöra en utökning av statens bidrag till anordnandet av studiedagar för lärarnas fortsatta utbildning.

I sitt utlåtande 1962: 1, där bl. a. nämnda motioner behandlades, erinrade särskilda utskottet om att normerna för fördelning av kostnaderna för studiedagar tillkommit efter överläggningar mellan ecklesiastikdepartementet och kommunförbunden samt att 1961 års riksdag uttalat sin tillfredsställelse över den uppnådda överenskommelsen (s. 187). Utskottet förutsatte att en successiv utbyggnad av fortbildningsverksamheten skulle komma till stånd under budgetåret 1962/63 i den takt de personella och ekonomiska resurserna medgiva. Mot detta uttalande gjorde riksdagen ej någon erinran (rskr. 328).

1962 års riksdag har även haft att taga ställning till den mera omfattande frågan om en eventuell omfördelning mellan staten och kommunerna av kostnaderna för det obligatoriska skolväsendet. Riksdagen har därvid hänvisat till 1958 års skatteutjämningskommittés arbete samt hävdat att någon ändring i relationerna mellan den andel av kostnaderna för skolväsendet, som bäres av staten respektive kommunerna, inte borde vidtagas vid då aktuella tillfälle (prop. 1962: 54 s. 566, särsk. utsk. I s. 194).

Vid anmälan i årets statsverksproposition av frågor avseende utgifter inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde har departementschefen, bl. a.

med hänsyn till pågående arbete inom 1958 års skatteutjämningskommitté, inte ansett sig böra till närmare prövning uppta av vederbörande myndigheter framförda förslag om ändring av statsbidragsgrunderna för vissa verksamhetsgrenar inom skolväsendet (s. 5).

Under återopande av vad ovan anförts och med hänsyn till den omprövning av statsbidragsfrågorna i stort, som således förestår, kan statskontoret inte finna skäl föreligga för en sådan översyn av bestämmelserna om statsbidrag till anordnandet av studiedagar för fortbildning av lärare, som avses i förevarande motioner. Ämbetsverket får därför avstyrka bifall till motionerna såvitt gäller denna fråga.

Av skolöverstyrelsens yttrande inhämtas i huvudsak följande.

Enligt nu gällande överenskommelser mellan staten och kommunförbunden om fördelning av det ekonomiska ansvaret vid anordnande av studiedagar skall staten bl. a. svara för arvode, resekostnadsersättning och traktamente åt medverkande vid studiedag för ämnes-, övnings- och yrkeslärare, under det att dessa utgifter vid studiedag för klasslärare bestrides av kommunen. Inte sällan anordnas studiedag för ämnes- och klasslärare med helt eller delvis gemensamt program, varvid en viss tveksamhet kunnat uppkomma rörande fördelning av kostnader i samband med anordnandet. En översyn av gällande överenskommelse mellan staten och kommunförbunden med en viss omfördelning av det ekonomiska ansvaret för lärarfortbildning synes sålunda, av administrativa skäl, befogad. Motionerna avser emellertid överförande till staten av samtliga kostnader i samband med lärarfortbildningen, av vilken studiedagsverksamheten endast är en del. Överstyrelsen anser, att ett flertal nu pågående utredningar bör slutföras, innan ett problem med den omfattning motionerna avser kan lösas. Bl. a. torde förslag från 1960 års lärarutbildningssakkunniga och 1958 års skatteutjämningskommitté böra avvaktas. Överstyrelsen avstyrker således på denna punkt motionen men avser att i annat sammanhang aktualisera frågan om omfördelning av det ekonomiska ansvaret.

Beträffande förslaget om särskilda kurser för lärare i årskurserna 6, 7 och 8 vill överstyrelsen anföras, att fog för någon omfattande verksamhet med gemensamma kurser för lärarna i just dessa årskurser knappast torde föreligga. Lärarna i nämnda årskurser blir givetvis föremål för fortbildning i olika former såväl genom den av länsskolnämnder och skolstyrelser anordnade fortbildningen under läsårstid som genom sommarkursverksamhet. Som regel är dock denna fortbildning planerad årskursvis, stadiervis eller för två eller flera hela stadier sammanhållna. Överstyrelsen vill vidare bestämt framhålla olämpligheten av att till studiedagstid förlägga kurser i vilka deltagandet är frivilligt. En sådan anordning förutsätter ett alternativt program, en anordning som i många fall torde komma att bli såväl svåradministrerad som kostsam.

Enligt motionerna bör medel ställas direkt till länsskolnämndernas förfogande för kursverksamhet. Överstyrelsen vill med anledning av detta förslag erinra om, att ur det av överstyrelsen disponerade reservationsanslaget till Lärares fortbildning m. m. betydande summor årligen ställs till länsskolnämndernas förfogande för fortbildningsverksamhet av den art motionerna avser.

Beträffande *motionerna I: 213* och *II: 149* har yttranden i vederbörlig ordning infordrats från skolöverstyrelsen, Rektorerens riksförening och Sveriges skolläroverförbund.

Skolöverstyrelsen har i sitt yttrande anfört följande.

Fortbildning av skolledare förekommer i icke ringa utsträckning. Dels anordnas särskilda sommarkurser för denna kategori, dels anordnas länsvis eller för mindre regioner kortare konferenser med syfte att möjliggöra förmedlande av samlad information till skolledarna och att bereda dessa tillfälle att utbyta erfarenhet. Sommarkurserna anordnas av skolöverstyrelsen eller på dess uppdrag av fortbildningsinstitutet. För den kommande sommaren planeras två sådana kurser, vid vilka i första hand rektors roll som pedagogisk ledare tas upp till behandling. Med bidrag ur det av överstyrelsen disponerade reservationsanslaget till Lärares fortbildning m. m. anordnas under kommande sommar av Läroverkslärarnas riksförbund en fortbildningskurs, vid vilken skolledarens administrativa uppgifter behandlas. Vidare ordnas en kurs för skolinspektörer. De kortare regionala konferenserna anordnas i länskolnämndernas regi.

Det är överstyrelsens avsikt att fortsätta och eventuellt något utöka den redan förekommande fortbildningen av skolledare. Emellertid anser överstyrelsen det också angeläget, att skolledarna även tillsammans med lärarna deltar i övrig fortbildningsverksamhet av olika slag.

Rektorernas riksförening har anfört bl. a. följande.

Riksföreningen vill inledningsvis erinra om att en ganska omfattande kursverksamhet redan bedrivs på detta område. Sålunda anordnar lärarorganisationerna och bl. a. Läroverkslärarnas riksförbund — varje år en skoladministrativ kurs som besöks av både lärare och rektorer. Vidare anordnas flera gånger årligen rektorskurser på Kommunsolan i Sigtuna av Sveriges skolledarförbund, Yrkesskolrektorernas riksförening, Rektorernas riksförening och Kommunsolan. Dessa kurser är mycket uppskattade av deltagarna. Vi vill för vår del inte våga påståendet att en nyutnämnd rektor inte har erfarenhet av ledarskap vid sammanträden och konferenser. Ofta har den nyutnämnda rektorn varit huvudlärare och haft att i denna egenskap leda sammanträden. Skilda uppdrag har ofta givit nödig konferensrutin. Många rektorers viktigaste uppgifter har karaktären av pedagogiskt ledarskap. För dessa uppgifter får han också utbildning i sin gärning som lärare och huvudlärare. Vi kan dela motionärernas uppfattning, att en allmän administrativ fortbildning kan vara värdefull, inte minst när det gäller arbetsledning och arbetsfördelning. För många nyutnämnda rektorer torde dessa senare uppgifter innebära nya problem. Föreningen vill också understryka vikten av att tillräcklig tid ges för sådan fortbildning. Den angelägnaste uppgiften torde vara att i den här berörda utbildningen ta upp skolförvaltningens problem, allmänpedagogiska frågor av betydelse för rektorer som skolledare osv.

När det gäller huvudmannaskapet för fortbildningskurserna, är det enligt riksföreningens mening angeläget att man utnyttjar de erfarenheter som hittills gjorts av lärar- och skolledarorganisationerna och av Kommunsolan. Dessa bör alltså beredas vidgade ekonomiska möjligheter att fortsätta denna verksamhet. Vi vill understryka angelägenheten av att deltagarna i dessa kurser får sina kostnader täckta, att utbildningstiden betraktas som tjänstetid. Rektor har inte ferier. Med hänvisning till ovanstående, får Rektorernas riksförening i princip instämma i motionärernas förslag om skoladministrativ fortbildning, men hemställer att denna organiseras i enlighet med våra lämnade synpunkter.

Sveriges skolläraryrke har i huvudsak anfört följande.

Sveriges skolläraryrke får konstatera att ett behov föreligger både i fråga om utbildning och vidareutbildning av skollärare. Detta behov har under de senare åren alltmer accentuerats, framför allt på grund av den genomgripande omdaningsprocedur, som skolväsendet genomgår.

För närvarande finns det tre olika typer av organiserade utbildnings- och vidareutbildningsmöjligheter för skollärarna i Sverige. För det första anordnar några läraryrkes skolläraryrkes administrativa kurser för intresserade lärare. Vid dessa kurser ges bl. a. grundläggande information om skolans administration och de författningar, som reglerar denna.

Vidare har den för Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund gemensamma Kommunskolan i samarbete med Sveriges skolläraryrke och vissa andra organisationer sedan ett flertal år bedrivit fortbildningsverksamhet för aktiva skollärare. I denna fortbildningsverksamhet, som omfattar kurser av en veckas längd, behandlas organisatoriska frågor framför allt med hänsyn till den aktuella skolutvecklingen. Vidare läggs stor vikt vid författnings- och lönetekniska problem. Dessa kurser har rönt stort intresse och antalet sökande varje år överstiger kraftigt tillgängliga platser.

Från och med i år kommer även skolöverstyrelsen att i sin reguljära kursverksamhet ta upp några kurser, som speciellt vänder sig till skollärare. Dessa kurser är huvudsakligen pedagogiskt inriktade, varvid behandling av metodiska problem ges en central ställning.

I andra länder finns många exempel på skolläraryrkeutbildning i form av fast organiserade kurser och utbildningsvägar för skoladministrativ personal. Utbildningen är därvid oftast förlagd till lärarhögskolor och universitet.

Frågan om skolläraryrkeutbildningen är enligt Sveriges skolläraryrkes mening av sådan vital betydelse för skolans utveckling, att den bör bli föremål för en statlig utredning. Utan att i detta sammanhang ta närmare ställning till det fullständiga innehållet i eller utformningen av denna utbildning och fortbildning vill vi här endast skissera vissa tänkbara möjligheter.

Förbundet anser att det dels behövs någon form av utbildning för lärare, som kommer helt nya till skolläraryrket. Vidare behöver varje aktiv skolläraryrke med en viss periodicitet ha möjligheter till vidareutbildning.

Den grundläggande skolläraryrkeutbildningen bör bestå av utbildningskurser av 8—10 veckors längd. Förbundet anser att kurser av denna längd är ett minimum för att möjliggöra den utbildning, som här måste anses vara nödvändig.

I frågan om när den grundläggande skolläraryrkeutbildningen skall ske anser skolläraryrket det vara ett primärt krav att den under alla omständigheter förläggas till en tidpunkt efter det att den nytillträdande skolläraren erhållit förordnande på tjänsten i fråga.

Den här skisserade utbildningen för nytillträdande skollärare skulle göras obligatorisk för den person, som första gången förordnas som skolläraryrke. Sådan lärare skulle givetvis under denna tid ges tjänstledighet från sin innehavda lärartjänst. Enligt förbundets förmenande bör fullständiga löneförmåner utgå, då man förutsätter att läraren deltar i denna obligatoriska utbildning som en del av sin tjänstgöring.

Lika nödvändig som den här föreslagna grundutbildningen anser förbundet den fortsatta vidareutbildningen för redan aktiva skollärare vara. Denna vidareutbildning, som är motiverad framför allt av den pågående pedagogiska och organisatoriska utvecklingen av skolan, skulle organisatoriskt kunna förläggas

till samma tid och lokal, som den ovannämnda grundutbildningen. I detta fall måste deltagande i dessa kurser vara frivilligt.

Sveriges skolläraryrke vill således konstatera att nuvarande utbildningsvägar och utbildningsmöjligheter för skollärarna är helt otillräckliga. I den skolans nydaningstid, som vi nu befinner oss, är det av vital betydelse att skollärare får möjligheter till en modern och fortlöpande information i de frågor, som spelar en avgörande roll för den skola där de verkar.

Med hänsyn till ovanstående vill Sveriges skolläraryrke anhålla att statsutskottet ville föreslå riksdagen besluta hemställa hos Kungl. Maj:t om en skyndsamt utredning av frågorna kring skollärarens utbildning och vidareutbildning.

Utskottet tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts ifrågakvarande förslag.

I motionerna I: 129 och II: 135 har bl. a. hemställts om en översyn av gällande bestämmelser i syfte att successivt till staten överföra alla de med lärarfortbildningen förenade kostnaderna.

Nuvarande bestämmelser har tillkommit efter överläggningar mellan eklestikdepartementet och kommunförbunden. Frågan om kostnadsfördelningen i stort mellan stat och kommun är föremål för 1958 års skatteutjämningskommittés arbete. Utskottet finner i likhet med skolöverstyrelsen, att dels detta utredningsarbete bör slutföras, dels även resultatet av bl. a. 1960 års lärarutbildningssakkunnigas arbete bör avvaktas, innan åtgärder vidtages för en eventuell omfördelning av det ekonomiska ansvaret. Utskottet avstyrker därför bifall till yrkandet i motionerna I: 129 och II: 135 i denna del.

I nyssnämnda motioner har också framlagts ett s. k. trepunktsprogram för fortbildningen, och i motionerna I: 213 och II: 149 har påyrkats anordnande av fortbildningskurser för skollärare.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om den nuvarande situationen. Genom beslut av årets riksdag har en ny organisation för den regionala fortbildningsverksamheten införts. Departementschefen har förordat en höjning av anslaget till lärarnas fortbildning. 1960 års lärarutbildningssakkunniga kommer i sitt arbete också att behandla lärarfortbildning. För rektorerna anordnas redan fortbildningskurser i olika former, och skolöverstyrelsen har förklarat avsikten vara att fortsätta och eventuellt något utöka den redan förekommande fortbildningen av skollärare. Utskottet delar motionärernas uppfattning om önskvärdheten och vikten av fortbildning för lärare och skollärare i största möjliga utsträckning. Med hänsyn dels till den pågående utredningen, dels till att den regionala organisationen befinner sig under utbyggnad, anser sig utskottet emellertid icke böra tillstyrka bifall till yrkandet i motionerna I: 129 och II: 135 samt I: 213 och II: 149 om ytterligare utvidgning av verksamheten.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. att motionerna I: 129 och II: 135 i vad de avser det s. k. trepunktsprogrammet icke må av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 213 och II: 149 icke må av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 129 och II: 135, såvitt nu är i fråga, till *Lärares fortbildning m.m.* för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 965 000 kr.;

IV. att motionerna I: 129 och II: 135 i vad de avser överförande till staten av de med lärarfortbildningen förenade kostnaderna icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 21 maj 1963

På statsutskottets vägnar:

ERNST V. STAXÄNG

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Einar Persson, Birger Andersson, Bergman, Axel Johannes Andersson, Fritz Persson, Rikard Svensson, fru Wallentheim, herrar Edström, Källqvist, fröken Ljungberg, herrar Thorsten Larsson, Per Petersson och Harald Pettersson; samt

från andra kammaren: herrar Staxäng, Gustafsson i Stockholm, Ståhl, Karlsson i Olofström, Svensson i Stenkyrka, Blidfors, Almgren, Andreasson, fru Lewén-Eliasson, herr Svensson i Ljungskile, fröken Olsson, fröken Karlsson, herrar Gustafsson i Uddevalla, Gustafsson i Kårby och Källstad.